

Marko Stabej
Filozofska fakulteta, Ljubljana
UDK 811.163.6'272:811.163.6'26

Iz preteklih prihodnosti slovenščine v sedanjost

Razpravljanje o jezikovni prihodnosti v slovenskem jezikovnem prostoru je zmeraj trdno zasidrano v konkretnem zgodovinskem trenutku. Napovedovanje jezikovne usode se je običajno tesno povezovalo z napovedovanjem usode jezikovne skupnosti; pri tem je pogosto nihalo med določanjem zaželenega ciljnega stanja in med svarilnimi črnimi scenariji. Pretekle prihodnosti lahko *post festum* ovrednotimo; najmanj jasna slika jezikovne prihodnosti pa se zmeraj kaže v trenutni sedanjosti.

jezikovna politika, jezikovno načrtovanje, slovenščina, napovedovanje prihodnosti

Discussion of the linguistic future in Slovene speaking areas is always firmly anchored in the specific historical moment. Predictions of a language's fate are usually closely connected to predictions of the fate of the language community concerned; these predictions often swing between identifying the desired state and warnings about possible negative scenarios. Previous futures can be evaluated after the fact, but the least clear picture of the language future is always the one available in the current moment.

language policy, language planning, Slovene, predicting the future

Prerokba

Danes imaš potico –
jutri ne boš imel drobtine kruha,
pojutrišnjem ti bodo vzeli streho,
čez teden dni temelje,
avtomobil,
obleko –

...

Cel čas so ti
z vsem materialom vred
jemali tudi Dostojanstvo,
Nazadnje ...
na skrajni točki ti bodo vzeli
Jezik.

Tomaž Tomše¹

Kakorkoli ucim se nemscino. Pospeseno.

Bric²

¹ Pisma bralcev, *De/o*, 13. 12. 2013, str. 5.

² Spletni komentar ob članku www.dnevnik.si/poslovni/novice/trije-milijoni-v-sefu-urosa-rotnika.

Napovedovanje jezikovne prihodnosti?

Izrecno napovedovanje prihodnosti se zdi v jezikoslovju razmeroma redko.³ Jezikoslovje kot samostojna veda je zaživelo v evropskem okviru na prelomu 18. in 19. stoletja kot učinkovito orodje za rekonstrukcijo jezikovne preteklosti, dokazana jezikovna preteklost pa je mdr. ponujala dragoceno utemeljitveno gradivo za potrebe narodnih gibanj in z njimi povezanega političnega dogajanja. Znanstveno jezikoslovje se je torej sprva z jezikovno sedanjostjo ukvarjalo s perspektive preteklosti; sprejelo je sicer stroge zahteve objektivnosti opisa sodobnega jezika (ki se jih seveda ni zmeraj dosledno držalo), ampak s precej izbirčnimi odločitvami, kaj (in kdo) je vreden popisa. Jezikoslovje na Slovenskem je sestavni del te zgodbe.

Po drugi strani pa je usmerjanje jezikovne situacije (pa naj tej dejavnosti rečemo jezikovna politika, jezikovno načrtovanje ali kako drugače) nekaj, kar spremlja vse jezikovne situacije. Konec koncev je že sama izbira jezikovnih sredstev v diskurzu iz množice možnih sredstev neke vrste usmerjanje; še neposredneje je usmerjanje povezano s kodifikacijskimi in normativnimi standardizacijskimi jezikovnimi dejanji, pa z njihovim uveljavljanjem v šolski in uradni rabi itn. Vsako tako usmerjanje je, logično, povezano z mislijo na prihodnost jezika oz. jezikov, skupnosti, govorcev in govork ipd., tudi če so usmerjevalne odločitve in dejanja utemeljeni z vsakokratno sedanjostjo. Sedanjost je namreč izmuzljiva reč, saj hitro zdrсне v preteklost, uresničenje (jezikovnih) sprememb pa se hitro zavleče v prihodnost. Vsaka misel »dobro bi bilo, da bi bilo takole« ima za sabo pravzaprav misel »naj bo čimprej tako, da bo v prihodnosti dobro«. Znotraj znanstvenega jezikoslovja se je napovedovanju razvoja jezikovnih situacij posvetila predvsem sociolingvistika, in to pretežno v povezavi s tistimi jeziki in jezikovnimi skupnostmi, ki jim okoliščine strežejo po življenju, torej v povezavi z manjšinskimi jeziki v dvo- in večjezičnih situacijah (eno takih odmevnih del je npr. knjiga *Language Death* Davida Crystala iz l. 2000).

Iz zgodovine prihodnosti slovenščine

Zgodovina slovenske jezikovne futurologije se začenja s pravzaprav najambicioznejšim načrtom – s predstavo o slovenski jezikovni skupnosti, torej o skupini ljudi, ki jih družijo isti jezik, oziroma natančneje, o skupini ljudi, ki bodo živeli v prepričanju, da jih povezuje skupen jezik. Čeprav se *post festum* (oziroma po bitki) zdi, da je taka skupnost samoumevna, naravna, »narojena«, je v marsičem seveda narejena, torej proizvod namernega delovanja; narejena je postopoma – in najverjetneje ne za zmeraj. Začetek te zgodbe ponavadi postavljamo v slovensko protestantsko 16. stoletje. Oblikovanje slovenske jezikovne skupnosti je bilo tedaj stranski produkt glavnega cilja: oblikovanja verske skupnosti, ki naj ima širok dostop do prave božje besede v lastnem jeziku. S stališča tedanjega (in nenazadnje tudi današnjega) krščanskega verskega pojmovanja je bil »širokopasovni dostop« do božje besede najboljša naložba v prihodnost: če si se te besede v dejanjih in ravnanjih držal, si bil prejemnik večje božje milosti. Ne pozabimo: po besedah Woodyja Allena je večnost zelo dolga, še posebej proti koncu ... Na sedanji časovni točki pa se (naivno?) zdi, da se je stranski cilj protestantske akcije v tuzemski resničnosti bolje zasidral in bujneje razrasel od glavnega, usmerjenega v večnost.

³ O nekaterih vidikih znanstvenega jezikoslovnega napovedovanja v slovanskem svetu piše Gajda 2012.

Zato se v nadaljevanju malce podrobneje posvetimo posvetnejši obliki skupnosti, narodni skupnosti. Ker ta v slovenskem primeru temelji v pretežni meri na družbeni reprezentaciji skupnega jezika, so bile jezikovne projekcije ključne pri utemeljevanju smeri narodnega gibanja. Ko je slovenska narodna avantgarda (sestavljena pretežno iz mlajših izobražencev in študentov) l. 1848 postavila program Zedinjene Slovenije, se je zavedala, da imajo programske vsebine v marsičem bolj status komaj uresničljivih želja kot pa takoj izpolnljivih zahtev. Tudi zato se je zahtevi po slovenščini v javni, uradni in šolski rabi pridružil pristavek »kadar hočemo in kakor hočemo«, saj bi morebitna obveza takojšnje izpolnitve zahteve lahko pomenila njen (in narodni) polom; pristavek pa je puščal nekaj časa za vzpostavitev nujnih potrebnih pogojev. Kaj ti so in kako načrtovati naprej, je ostajalo zelo odprto. Ampak zdelo se je, da je končni cilj kristalno jasen: vse med Slovenci naj bo v slovenščini. Takrat bo Slovencem dobro.

Ali bo ali ne bo? – polemika med Macunom in Schubitzem v Sloveniji 1848

A tudi ta cilj ni bil tako zelo jasen, vsaj na začetku ne. Za ponazoritev različnosti pogledov v prihodnost vzemimo kratko polemiko med Ivanom Macunom in Jožefom Schubitzem iz časopisa *Slovenija* l. 1848. Tedaj osemindvajsetletni Macun je 11. julija objavil članek *Kakšen jezik bomo vzeli za pisarnice in šole po slovenskih krajih*. Začne se z oceno, da je:

knjižestvo ali pismenstvo [...] edini pomoček k občem razvijanju celiga naroda. Pravo knjižestvo razcveti zamore, ako se toliko bravcov in kupcov knjig najde, da sta pisatelju čas in delo plačana, ker bi drugači nihče ne mogel pisati razun nekih bogatejših ljudi. Drugič pa mora ta jezik, kolikor je mogoče, duš obseči, da se bo mnogo prebranih glav iz njega vzdignilo, in celemu narodu dušno pašo dajalo; in več je takšnih glav, boljše je.

To sta po Macunu dve glavni oviri, zakaj slabo kaže s samostojno slovenščino. Izračuna namreč, da je Slovencev malo čez milijon, in oceni, da je to mnogo premalo »za dosego knjižestva le malo kaj znamenitiga«. Od manjših narodov se namreč v to smer trudijo le »Novo-Gerki«. Pa še teh je več, dva milijona, in imajo nekaj, česar Slovenci nimajo: slavno preteklost. Po Macunovo Slovenci nimamo v zgodovini takorekoč nič opisovanja, kaj šele opevanja vrednega. Zaradi vsega navedenega sklene, da »slovensko knjižestvo« po njegovem ni mogoče. Nato navrže še en razlog – da imamo premalo slovenskih književnih del, da bi sestavili gimnazijska berila:

Odkod pa le hočemo u slovenskem jeziku prozaičko, odkod pesniško berilo zložiti? Kje imamo slavne dela zgodopisne, zemljopisne, umoslovne, lepodušne? Kje imamo razun nekaterih liričkih pesmi kak epos, kje kakšno igro? – Lehko je, moji ljubci, reči, slovenski jezik naj se v latinskih šolah uči; ali težko je to izpeljati!

Po vsem tem Macun predlaga, naj Slovenci za svoj knjižni jezik vzamejo kak drug jezik, ki mora izpolnjevati naslednje pogoje: mora imeti dovolj govorcev, »da bo sčasama knjižestvo moglo samo sebe rediti«; prinašati mora zgodovino; če se le da, mora že imeti knjižna dela, ki bodo temelj za nadaljnji razvoj; in nazadnje, mora biti tak jezik, »kateriga se bo tudi naš kmet v šolah lahko naučil«. Kandidatki sta po njegovo le dve, češčina in ilirščina, in zaradi bližine se odloči za zadnjo. Nato ugotovi, da ilirščina izpolnjuje vse kriterije, od številčnosti govorcev (od 10 do 12 milijonov), prek

zgodovine, ki je več kot dovolj, do stare književnosti, ki je na pretek, pa še s slovenščino sta si v sorodu in »bliže, ko to ali uno nemško narečje od pismene nemščine«.

Macunovi argumenti so prekrivni z ilirskimi argumenti starejšega Stanka Vraza;⁴ pet številčk časopisa kasneje mu je polemično odgovoril devetnajst let starejši Jožef Šubic (podpisan kot J. Schubitz). Odločno je proti kakršnemukoli opuščanju slovenščine. Macunovim argumentom postavlja protiarumente. Na očitek, da slovenščina še nima literature, odgovarja, da sicer res še nimamo take literature kot nekateri drugi Slovani, »[a]ko je pa nimamo, jo bomo dobili«. Ne strinja pa se, da je ne bi bilo nič, in retorično sprašuje Macuna: »So imena Vodnik, Volkmar, Slomšek, Vertovc, Prešerin, Murko, Kremlj vam, g. Macun, neznane?« O pomanjkanju primerne-ga zgodovinskega ozadja za nova slovenska literarna dela pravi takole: »To je krivično dolženje. Naj le debele Valvazorjove knjige prebira, in mnogo slavniga bo najdel, kar že dolgo slovenskiga Homera al Herodota pričakuje.« Tudi pomanjkanje šolskih beril se Šubicu ne zdi težava, saj da je že samo v *Novicah*⁵ dotlej izšlo »toliko lepiga in mladini pripravnega,« da se lahko iz tega sestavi dobro berilo. Nadaljuje z moralnim poudarkom vrednosti slovenščine kot materinščine, slovansko knjižno razgledanost slovenskega izobraženstva sicer priznava kot nekaj dobrega, zaključi pa z neke vrste zaobljubo: »Slovenci Slovenščine ne bomo popustili, in od takiga zapušenja le govoriti je že pregreha zoper domovino!« Zanimivo je, da Šubic vsaj neposredno ne polemizira s ključnim Macunovim (in običajnim proilirskim) argumentom: z maloštevilnostjo govorcev slovenščine. Morda zato, ker je bilo ta argument po eni strani težko zanikati – hkrati pa morda tudi zato, ker je bilo po drugi strani (in je še vedno) nemogoče natanko predvideti, koliko govorcev in govork nekega jezika je dovolj za razvoj in večgeneracijsko preživetje neke jezikovne skupnosti.

Samouresničujoča ali samouničujoča se napoved?

Dejavnikov pri tej enačbi, ki to ni, je ogromno – najbrž pa lahko čisto vse povezujemo z odloč(e)-nostjo govorcev in govork, da si želijo in hočejo dejavno pripadati tej ali oni jezikovni skupnosti. Argumenti za in proti lahko pri oblikovanju in življenju skupnosti delujejo bodisi kot strategije samou-oviranja bodisi kot strategije samouresničujoče se napovedi (Ule 2009: 105–107), če lahko psihološke kategorije pripišemo delovanju skupnosti. Skrajno poenostavljeno: če smo prepričani, da nam bo uspelo, je verjetneje, da nam bo – in obratno. Prepričevanje govorcev in govork o tem, da je vredno imeti in razvijati svojo jezikovno in narodno skupnost, je zato nujna in stalna sestavina življenjskega procesa skupnosti, tudi če se pri tem uporablja idealizirane argumente, mdr. pove-zane z namišljenimi slikami svetle prihodnosti. Takih v obdobju brstenja slovenske narodne skup-nosti najdemo precej. Za primer vzemimo članek Jožefa Muršca iz istega leta 1848 *Prostim inu ponemčenim Slovencom po mestih, tergih, gradih ino po nemških mejah s podnaslovom Kratka poverhna primera, kateri jezik je boljši ino popolnejši, ali slovenski ali nemški?*⁶ Začne se brez dlake na jeziku:

4 Članek Ivan Macun v *Slovenskem biografskem leksikonu*, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi337395/>.

5 *Kmetijske in rokodelske novice* so izhajale od poletja l. 1843, torej Šubic govori o vsega petih letih besedilne zaloge.

6 *Slovenija* 1848, št. 27, str. 108.

Učenimu domorodcu ni treba dokazovati, da slovenski jezik veliko več velja ko nemški. On to sam pre-dobro spozna. – Pa tudi tistemu, ki le napol slovenski ino na pol nemški zastopi, se lahko pokaže, da ima naš jezik velike prednosti čez nemškega.

To gospod dokaže v štirih točkah, poglejmo si samo drugo, v kateri izpostavi pravopis: »Nemec ima za Englezom in Francozom naj bolj nespametni, spačeni zmešani ino težavni pravopis, kteriga se šolar skozi pet, šest let – vsaki teden po dve uri uči, pa še se ga vunder ne nauči.« Po nekaj zgledih te nespametnosti v zapisovanju nemščine se vrne k mili slovenščini: »Kako lepo in lahko je oboje pri nas. [...] Naš pravopis, najboljši med vsemi na sveti, je tako lahek, da se ga v 5 minu-tah vsaki nauči.« In ker je tako, bo slovenskim otrokom ostajalo v šolah veliko časa za učenje drugih predmetov in tujih jezikov, »ta srečna okolnost bo našemu narodu pomagala v kratkih letih zamujeno dostaviti ino druge v vednosti ino izobraženosti prekositi, da njim bode luč in zgled.«

Izrazito optimistični pogled na slovenski pravopis in pisavo se je do danes temeljito izgubil, nadomestil ga je mučen stereotip o izraziti pravopisni težavnosti knjižne slovenščine (gotovo ima tudi ta svojo vlogo v delovanju slovenske jezikovne skupnosti). Da bi bili Slovenci in Slovenke dru-gim narodom danes res zgled izobraženosti in znanja, ne najdemo ravno veliko dokazov, tudi če se nam je morda tako zdelo nekaj časa vsaj v prejšnji državi. Toda namen Murščeve utemeljitve ni bil ta, da se v prihodnosti res uresniči in potrdi; hotel je le prepričati govorce in govorke sloven-ščine, še bolj pa mnenjske voditelje, v smiselnost uvedbe slovenščine kot učnega jezika. Pri tem drobnem posameznem primeru zaslutimo pomembno potezo splošne narave jezikovnih in sorod-nih napovedi – izrekovalci napovedi so pravzaprav odvezani kakršnekoli odgovornosti za njihovo uresničitev. Ko so izrečene, se jim lahko ugovarja le s protinapovedmi. Napovedi so namreč izra-zito zadeva sedanjosti in ne prihodnosti, kot se nam morda sprva zmotno zazdi. Razen redkih, izjemnih, se namreč napovedi v prihodnosti pozabijo.

Kdo je imel torej prav?

Danes (glede na kasnejše dogajanje in trenutno stanje) sicer zlahka rečemo, da je imel v zgoraj omenjeni polemiki prav Šubic in ne Macun. Slovenci in Slovenke imamo svoj jezik, v njem obsežno literaturo in siceršnjo besedilno produkcijo, vključno z močno produkcijo šolskih učbenikov v slo-venščini. Idealiziranje junaških plati narodne (pra)zgodovine je temeljito iz mode (razen pri skrajnih obrobni družbenih skupinah), slovenske zgodovine pa se je vendarle našlo čisto dovolj celo za specializirane književne žanre, kot je npr. zgodovinski roman (Hladnik 2009). Vendar je imel po svoje prav tudi Macun: slovenska knjižna produkcija se še danes ne more preživeti sama. Če bi bila knjižna produkcija v slovenščini (tako izvirna kot prevodna) odvisna samo od trga, njena podoba ne bi bila taka, kot je, če bi je sploh kaj bilo. Moč trga že dolgo pretežno nadomeščajo take ali drugač-ne podpore iz državnega proračuna. O teh seveda Macun v svojem času ni mogel niti slutiti, čeprav so pravzaprav potrditev veljavnosti njegovega argumenta in njegova logična posledica. Malce sofi-stično lahko sklenemo takole: zadnjih nekaj desetletij Slovenci in Slovenke sicer knjig v slovenščini ne kupujemo dovolj, da bi se knjižni trg samostojno preživel, kaj šele cvetel – jih pa vendarle (do)plačujemo preko davkov in drugih dajatev.⁷ Dimitrij Rupel I. 1993 v posebni številki *Nove revije*,

⁷ To je posredni dokaz o tem, da uresničevanje narodne ideje ne more biti odvisno od proste volje vsakega posameznika, ampak postane pravzaprav (konsenzualna) prisila.

Slovenci in prihodnost lakonično domneva: »V Sloveniji bomo bržkone vedno plačevali kulturni davek in država (ob morebitnih privatnih patronih) bo vedno subvencionirala tisti del kulture, ki ima opravka s slovenščino, torej knjige, revije in posebne časopise, teater, film in še kaj« (Rupel 1993: 73). Ruplov *vedno* se zdi v luči zadnjih dvajsetih let vse manj gotov, že zaradi vse močnejših liberalno kapitalističnih silnic – čeprav si v njegovo samoumevnost čisto zares in javno razen kakšnega drznega kolumnista⁸ še vedno ne upa nihče odločno in izrecno podvomiti. Pojavlja se sicer posreden dvom v nadaljnjo samoumevnost subvencionirane kulturne ponudbe v slovenščini, kakor si lahko recimo razlagamo poziv k neke vrste aktivističnemu potrošništvu slovenščine, ki ga je letos januarja zapisal Samo Rugelj v kolumni *Več slovenščine, prosim*: »Knjižno založništvo tiskane knjige je srce ohranjanja in razvijanja slovenskega jezika. Edina rešitev za ohranjanje slovenske knjižne produkcije je kupovanje slovenskih knjig takega vsebinskega tipa, kakršnega si želite, da bi izhajal tudi naprej. To je edini način, da bo slovenščina dolgoročno živela in se kot jezik še tudi razvijala.«⁹ Tak poziv v drugem desetletju 21. stoletja smrdi po naftalinu iz začetnih časov narodnega gibanja, ko so vsaj dvojezični izobraženci v imenu narodne identitete podpirali knjižno in časopisno produkcijo v slovenščini, čeprav so svoje zahtevnejše informacijske in komunikacijske potrebe večinoma potešili v nemščini. Pri tem, kot v zvezi z Rugljevim mnenjem polemično opozarja Simon Krek (2014), se vzorci iz preteklosti samodejno prenašajo v prihodnost, čeprav so okoliščine temeljito drugačne. Je usoda slovenščine res še naprej življenjsko odvisna od knjižne produkcije, od knjige v papirnati obliki, katere izdelava in razširjanje se povezuje s celo vrsto neizogibnih stroškov? Ali bi si morda kazalo prihodnost slovenščine zamišljati bolj v obliki elektronske knjižne produkcije – pri čemer izraz knjiga postaja vse bolj dematerializiran, metaforičen? Bomo kdaj namesto o slovenskem knjižnem jeziku govorili o slovenskem elektronskem jeziku?

Jezik in skupnost za vedno (*dokler ju smrt ne loči ...*)?

Stalen zgodovinski spremljevalec vzpostavljanja in obstajanja slovenske jezikovne skupnosti je (bil) torej dvom, ali je taka skupnost sploh resnično možna in perspektivna. Perspektivna glede vprašanja, ali bo taka skupnost ljudem omogočala sorazmerno dobro, uspešno in varno življenje v gospodarskem, socialnem in kulturno-identitetnem, torej v duhovnem in materialnem smislu, ter perspektivna po merilu stabilnosti in dolgoročnosti. Zlitje narodne skupnosti slovenskega jezika in slovenske samostojne državnosti l. 1991 je morda ustvarilo občutek, da je dvoma navsezadnje le konec. Predstava o državnosti kot jamstvu vsega, kar so si Slovenci jezikovno želeli, se je oblikovala počasi in sramežljivo¹⁰ (pa tudi mnenja o tem, kaj državnost že je, so se razlikovala). Tezo o Slovencih kot o kulturnem narodu, ki ga povezuje predvsem slovenščina in na njej temelječe kulturne zadeve, lahko v tem smislu pojasnjujemo kot neke vrste preživetveno strategijo, ki (je)

8 Npr. Mičo Mrkaič v kolumni Ob kulturnem prazniku: naj Prešerna slavimo ali preklinjamo?, *Finance*, 7. 2. 2007, www.finance.si/174531/Ob-kulturnem-prazniku-naj-Pre%C5%A1erna-slavimo-ali-preklinjamo.

9 www.siol.net/priloge/kolumne/samo_rugelj/2014/01/vec_slovenscine_prosim.aspx

10 O mitski (=neresnični) naravi stoletnih sanj o samostojni državnosti piše npr. P. Vodopivec (1993: 133): »Resnica je pač taka, da slovenski narodnopolitični načrtovalci in vodniki vse od slovenskega narodnega prebujenja v 18. stoletju dalje niso – z nekaj redkimi in osamljenimi izjemami v 20. stoletju – nikoli razmišljali o slovenski državni samostojnosti, marveč so vztrajno in vedno znova iskali prijatelje in zaveznike, s katerimi bi se lahko – s svojim narodom in ozemljem [...] – povezali v kolikor toliko znosnem sožitju.«

omogočala narodno preživetje v najrazličnih državnih okvirih. Hkrati pa je bilo v vseh teh državnih okvirih do izpolnitve jezikovnopolitičnega ideala »vse v slovenščini« zmeraj ravno prav daleč, da je želja po izboljšanju vsaj tlela, če že ne gorela. In krivdo za neizpolnitev idealnega cilja je bilo mogoče naprtiti predvsem nekomu drugemu, zunanjemu, ne pa skupnosti sami. »Majhen narod, ki v zgodovini ni imel lastne državnosti, ni mogel razviti institucij suverenih narodov, zato so ostale funkcije slovenščine omejene na tistih nekaj področij, ki so ji bila prepuščena kot nedržavnemu jeziku,« o Slovincih in slovenščini piše Boris Urbančič (1960: 82). Državnost naj bi torej po tovrstnem prepričanju končno pomenila popolno uresničitev cilja »vse v slovenščini«. A prinesla je nekaj drugega: spoznanje, da to – vsaj v sodobnih okoliščinah, zelo verjetno pa nikoli – pač ne gre. Slabih 150 let star jezikovnopolitični cilj se je s samostojno državnostjo torej uresničil najbolj, kot se ga je pač dalo uresničiti. Toda v celoti je padel, saj je bila razkrinkana njegova idealistična narava. Smo torej o(b)stali brez dolgoročnega cilja?

No, kar tako cilj v resnici ne pade, še posebej če ga skupnost – ali bolje mnenjski voditelji – potrebujejo. Kritična diskurzivna analiza besedil o slovenski jezikovni situaciji v zadnjih triindvajsetih letih (nekaj, kar še ni niti sistematično zastavljeno, kaj šele opravljeno) bi najverjetneje pokazala, da je ta cilj pri razpravljajočih še kako živ, v vsej svoji idealističnosti. Vendar vse te razprave niti ne razpravljajo o cilju samem, saj je ta privzet, naturaliziran. Zelo rade pa razpravljajo o krivcih za to, da cilj še ni uresničen. Slovenska državnost je bistveno (čeprav ne do konca) zmanjšala možnosti, da bi bili za neuresničitev krivi drugi; torej je bilo treba spet krivdo zvaliti na stari adut jezikovnega nezadovoljstva, na domnevno nezanesljive in neodgovorne govorce in govorke slovenščine (in hkrati na tiste, ki naj bi take govorce in govorke spodbujali k neprimernim jezikovnim praksam ali jih vsaj dopuščali, prim. Stabej 2012). Ena od zadnjih večjih priložnosti za iskanje zunanjega nasprotnika uresničevanja (padlega) cilja vseobsegajoče slovenske enojezičnosti se je ponujala v času pred vključitvijo Slovenije v Evropsko unijo. Napovedovanje jezikovne prihodnosti so takrat spodbujali tudi mediji in bolj kot pomirljivi so bili v modi svarilni toni, prim. Kovačič - Peršin (2003). Izgubo oziroma relativizacijo cilja je opazil malokdo, čeprav so znaki minevanja idealizirane slovenske enojezičnosti množični in opazni.

Slovenska samostojna državnost je zapletla še nekaj: temeljno enačbo, ki se je zdela dotlelej samoumevna: »slovenski jezik = slovenski narod«, in sicer z dodatnim členom »slovenska država«. Ta je sicer zgodovinsko gledano lahko izpeljan le iz temeljne enačbe, vendar ji – za slovenske razmere se zdi to paradoksalno – ne more biti priključen samo z enačajem. Slovenske države ne moremo enačiti samo s slovenskim narodom, ker v njej živijo tudi drugi svobodni ljudje s svojimi jeziki in identitetami; prav tako slovenskega jezika ne moremo pripisovati samo pripadnikom in pripadnicam slovenskega naroda, temveč tudi drugim sodržavljanom in sodržavljankam in drugim prebivajočim v Republiki Sloveniji, ki s tem jezikom živijo in delajo, pa če to je ali če ni njihov prvi jezik. Če se z vsem tem strinjamo in to sprejmemo, potem preuredimo tudi slovenske jezikovne cilje, slovensko jezikovno prihodnost. Čas je, da totalno vojno za totalni cilj, ki se je iz nekdane daljne prihodnosti že preselil v nedavno preteklost, zamenjamo za premišljeno in dogovorno urejanje sedanjosti. Torej bližnje prihodnosti.

Sicer ...

bodo najbrž v slovenskem prostoru še naprej prevladovali taki temni toni pri napovedovanju prihodnosti, kot jih lahko razberemo iz obeh uvodoma navedenih prerokb. Prva govori o pasivnem čakanju na odvzem jezika kot zadnje vrednote, ki še ostane – in z njo pride (vsaj identitetna) smrt celotne skupnosti. Druga pa posredno govori o načrtovanem izstopu iz slovenske jezikovne skupnosti oziroma o individualnem prestopu v drugo, nemško. Gre za dva pola jezikovne smrti, za dva tipa jezikovnega poraza, ki si ju, tudi če ju morda razumemo, gotovo ne moremo želeli – želimo ju preprečiti.

Literatura

- CYRSTAL, David, 2000: *Language death*. Cambridge University Press.
- GAJDA, Stanislaw, 2012: *Języki słowiańskie 2050*. Vojko Gorjanc (ur.): *Slovanski jeziki: iz preteklosti v prihodnost*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 135–145.
- HLADNIK, Miran, 2009: *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- KOVAČIČ - PERŠIN, Peter (ur.), 2003: *Jezik in narodna identiteta*. 2000 156/157/158.5–122.
- KREK, Simon, 2014: Papirnata slovenščina. *Delo*, 7. 2. 2014. www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/papirnata-slovenscina.html
- RUPEL, Dimitrij, 1993: Nedokončano osamosvajanje Slovenije ali meditacija o razočaranju. *Nova revija* 134/135 (Slovenci&prihodnost). 65–96.
- STABEJ, Marko, 2012: Jezik, nazori in nadzor. Aleš Bjelčevič (ur.): *Ideologije v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 48. SSJLK. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 11–20.
- ULE, Mirjana, 2009: *Socialna psihologija. Analitični pristop k življenju v družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- URBANČIČ, Boris, 1960: O kriterijih pravilnosti v knjižni slovenščini. *Jezik in slovstvo* 6/3. 81–87.
- VODOPIVEC, Peter, 1993: Zgodovine še ni konec, le spomin je kratek. *Nova revija* 134/135 (Slovenci&prihodnost). 131–141.